

جمله و اجزای آن

به چند جمله‌ی زیر توجه کنید :

(۱) علی آمد.

(۲) علی دوستش را دید.

(۳) علی خوشحال است.

(۴) علی با دشمن جنگید.

(۵) علی کتاب را از دوستش گرفت.

گفتیم که جمله دو بخش اساسی دارد : نهاد و گزاره. در جمله‌ی اول علی نهاد و آمد گزاره است. گزاره‌ی این جمله فقط فعل است.

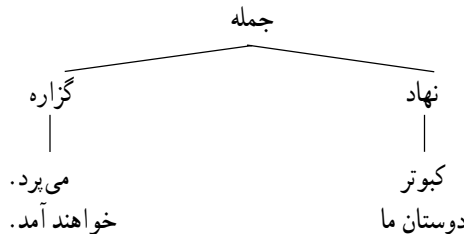
در جمله‌ی دوم فعل با جزء دیگری (مفعول) همراه شده است و در سومین جمله نیز فعل با جزء دیگری (مسند) به کار رفته است. در جمله‌ی چهارم فعل همراه یک جزء (متمم) به کار رفته است. در جمله‌ی پنجم فعل همراه دو جزء (مفعول و متمم) آمده است. بنابراین گاهی گزاره فقط از فعل تشکیل می‌شود. مانند :

آن کودک می‌خندد.

کبوتر می‌پرد.

دوستان ما خواهند آمد.

این جمله‌ها را در نمودار زیر می‌بینیم :

و گاه گزاره علاوه بر فعل یک یا چند جزء دیگر نیز ممکن است داشته باشد.

(۱) مشرکان بت‌ها را می‌پرستیدند.

(۲) ایران سرزمین دلیران است.

(۳) علی با دشمن می‌جنگد.

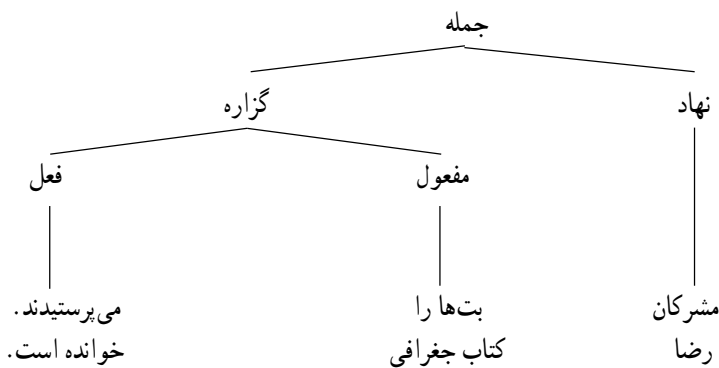
(۴) فردوسی بیشتر داستان‌های شاهنامه را از روایت‌های پهلوی گرفته است.

در جمله‌ی اول گزاره از فعل و **مفعول**، در جمله‌ی دوم گزاره از فعل و **مسند**، در جمله‌ی سوم گزاره از فعل و **متمم** و در جمله‌ی چهارم گزاره از فعل، **مفعول** و **متمم** تشکیل شده است.

* در جمله‌ی اول گزاره علاوه بر فعل **مفعول** نیز دارد.

مفعول، گروه اسمی است که پس از آن نشانه‌ی «را» باشد یا بتوانیم این نشانه را به آن بیفزاییم.

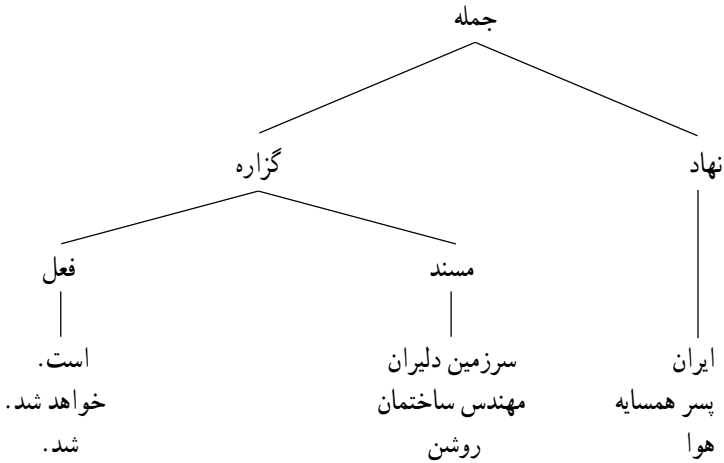
این نوع جمله‌ها را در نمودار زیر می‌بینیم:

* در جمله‌ی دوم گزاره علاوه بر فعل **مسند** نیز دارد.

مسند کلمه یا گروهی از کلمات است که فعل اسنادی به آن نیاز دارد.

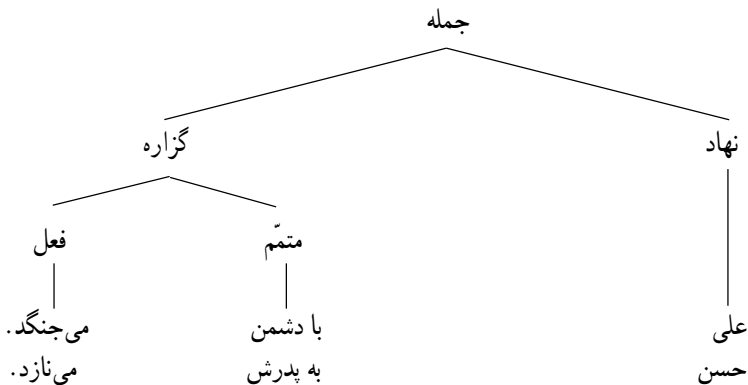
این نوع جمله‌ها را در نمودار زیر می‌بینیم :

* در جمله‌ی سوم گزاره علاوه بر فعل **متمم** نیز دارد.

متمم گروه اسمی است که پس از حرف اضافه بیاید و معنای فعل بدون آن ناتمام باشد. برخی از حرف‌های اضافه عبارتند از : از، به، با، بر، برای، در، دربارهی و...

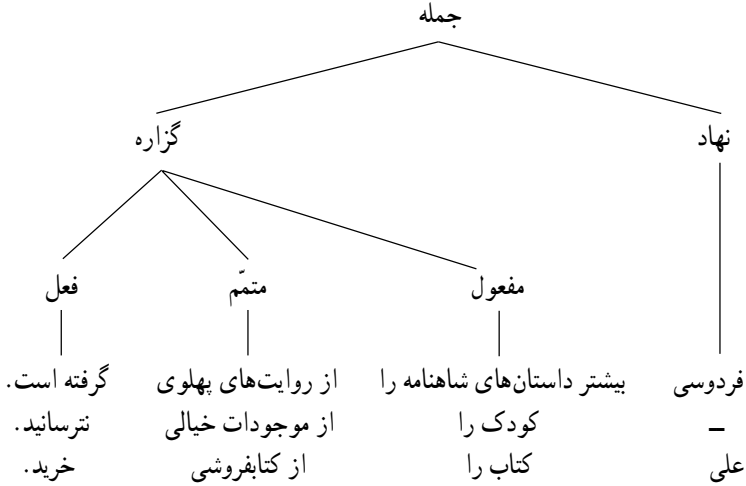
این نوع جمله‌ها را در نمودار زیر می‌بینیم :

* در جمله‌ی چهارم گزاره علاوه بر فعل، **مفعول** و **متمم** نیز دارد^۱.

(۱) مفعول، متمم و مسند کلماتی هستند که برخی از فعل‌ها به آن‌ها نیاز دارد.

این نوع جمله‌ها را در نمودار زیر می‌بینیم :

توجه:

- ۱) به هر کدام از جمله‌هایی که تاکنون خوانده‌اید می‌توان یک یا چند گروه قیدی نیز افزود. گروه قیدی را می‌توان از جمله حذف کرد. مانند :
- سالیانی دراز** مشرکان بت‌ها را می‌پرستیدند.
- ایران **همیشه** سرزمین دلیران بوده است.
- علی **مردانه** با دشمن می‌جنگد.
- قید در هر جای جمله باشد جزئی از اجزای گزاره است.
- با گروه قیدی در درس‌های آینده آشنا می‌شوید.

خودآزمایی

- ۱) نام هر یک از اجزای جمله‌های زیر را بنویسید.
- قدر وقت را بدانیم.
 - مدیر آموزشگاه شاگردان را شناخت.
 - تجربه‌های بسیاری از سفر برگرفتیم.
 - متصدی موزه جوانی بود سی‌ساله.

□ زندگی چیست؟ (= چه است؟)

□ زبان فارسی را اسلام به هند برد.

«خدمات متقابل اسلام و ایران»

□ کودکان داوطلب فروش نشریه‌ی «نسیم شمال» می‌شدند.

□ پیام تبریکی به معلم خود بنویسید.

□ مرغان دریایی پریده بودند.

۲) با هریک از فعل‌های زیر یک جمله بسازید و اجزای آن را مشخص کنید.

□ می‌نشیند.

□ شکست.

□ می‌بیند.

□ می‌دوخت.

۳) خصوصیات جسمی و روحی یکی از دوستان خود را در دو بند توضیح دهید.

۴) کلمات زیر را با املا‌ی مناسب‌تر آن‌ها با خطّ تحریری بنویسید.

سؤال، مسائل، مبدأ، لؤلؤ، نئون، پروتئین